

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Etnosociální procesy v českém pohraničí na
příkladu Podbořanska**

Monika Ambrová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Etnosociální procesy v českém pohraničí na
příkladu Podbořanska**

Monika Ambrová

Vedoucí práce:

Doc. Petr Lozoviuk Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2015

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce, Doc. Petrovi Lozoviukovi Ph.D. za jeho cenné rady a trpělivost při vedení práce.

1 Obsah

2	ÚVOD	1
3	HISTORICKÝ KONTEXT	2
4	PODBOŘANSKO	8
4.1	Středověk	8
4.2	Doba předbělohorská	10
4.3	Baroko a osvícenství	12
4.4	Industriální období	14
4.5	Od první světové do konce druhé světové války	16
4.6	Období po druhé světové válce	19
4.7	Období normalizace	22
4.8	Období po roce 1989, současnost	24
5	PRAMENY O DĚJINÁCH PODBOŘANSKA	25
5.1	První pamětní kniha	27
5.2	Druhá pamětní kniha	33
5.3	Třetí pamětní kniha	35
5.4	Čtvrtá pamětní kniha	36
6	ZÁVĚR	37
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	40
	RESUMÉ	42
	SUMMARY	42
	PŘÍLOHY	43

2 ÚVOD

Po několik staletí žili pospolu lidé mluvící různými jazyky. V českých zemích to byli převážně lidé mluvící německým a českým jazykem. Tyto vztahy se začaly komplikovat kvůli nacionalismu v druhé polovině 19. století. Během 1. světové války se stali Němci v Čechách menšinou. Již v průběhu 2. světové války začal mluvit Edvard Beneš o „etnickém vyčištění“ Československa. Došlo k plošné diskriminaci, Němci byli následně nuceni nosit bílé pásky.¹ Tyto pásky sloužily jako symbol, onálepkování. Probudila se zde kolektivní vina.

Ohledně historické události odsunu Němců se vedly a stále vedou dohady. O této události se dlouhá léta nemluvalo, téma bylo tabuizováno. Česko-německé vztahy a zároveň odsun Němců patří mezi témata, která se v České republice dostala do popředí až po roce 1989.² Sudetští Němci, kteří zůstali v Čechách, byli donuceni se asimilovat. Česko-německé vztahy měly a stále mají vliv na spoustu lidí a jejich životy, i když si to nemusíme ani uvědomovat.

V své bakalářské práci bych chtěla nastínit některé aspekty česko-německých vztahů. Nejdříve se zaměřím na historický kontext česko-německých vztahů, dále na historii svého rodného města Podbořany a jeho okolí. Následně se budu věnovat analýze autentického pramene pamětních knih města Podbořany. Nejdůležitějšími prameny pro pochopení česko-německých vztahů v Podbořanech byly nepublikované Pamětní knihy města Podbořany.

¹ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 447

² LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, 189 s. ISBN 80-7194-752-0, s. 120

3 HISTORICKÝ KONTEXT

„V Evropě neexistuje žádný jiný národ, který by měl tak úzké vazby k Německu jako Češi, jak pokud jde o kulturu, tak pokud jde o státnost, neboť oblast českého osídlení byla po dlouhých tisíc let obklopena německými nebo poněmčenými zeměmi – Slezskem, Saskem, Bavorskem a Rakouskem“.³ Po dobu tisíce let, do roku 1866, patřily české země vesměs do sféry německých politických zájmů.⁴ „Po dlouhých tisíc let žili Němci a Češi obráceni k sobě navzájem. Vyznávali stejné náboženství, byli poddáni stejnému císaři a společně rozvíjeli tutéž kulturu“.⁵ Česko-německé vztahy se začaly přetvářet až v 19. století. „V posledních dvou staletích nevystal v žádné jiné evropské zemi na téže domovské půdě tak hluboce založený národnostní protiklad, jako rozpor mezi Němci a Čechy“.⁶

Napoleonské války, přesněji řečeno vítězství nad Napoleonem, mělo rozhodující význam pro vznik německé nacionální myšlenky v Čechách a na Moravě. „Naproti tomu Čechové českého jazyka si v setkání s ruskými vojsky uvědomili, že mají na východě mocný bratrský slovanský národ“.⁷ V Čechách došlo k „Národnímu obrození“ po revoluci roku 1848. Přesně toto období dává

³ *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*. 1. vyd. Editor Petr Lozoviuk. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, 242 s. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-283-0, s. 221

⁴ *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*. 1. vyd. Editor Petr Lozoviuk. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, 242 s. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-283-0, s. 221-222

⁵ *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*. 1. vyd. Editor Petr Lozoviuk. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, 242 s. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-283-0, s. 223

⁶ *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*. 1. vyd. Editor Petr Lozoviuk. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, 242 s. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-283-0, s. 221

⁷ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 104

začátky událostem, které se děly o sto let déle. Revoluce roku 1848 byla nadnárodní, revolucí evropskou.⁸ V Evropě začal následkem toho vzkvétat nacionalismus. S revolucí přišel požadavek národního sebeurčení jako politický program Čechů.⁹ Češi se dovolávali tak zvaně „historického českého práva“ a byl od nich požadován vznik samostatného národního státu. Němci si založili ochranný a obranný spolek „Ústřední spolek Němců v Čechách“. Již Josef II. od roku 1787 nařídil všeobecnou platnost německého úředního jazyka v zájmu centralismu, němčina byla předpokladem vyššího vzdělání. Češi ho následně obvinili z násilné „germanizace“.¹⁰ Na konci 19. století dokonce probíhaly pokusy o rozdělení Čech, jednalo se například o připojení Chebska k Německu. Již na počátku roku 1864 bylo uzákoněno, že se na všech středních, reálných školách a gymnáziích stane druhá zemská řeč, tedy němčina povinným předmětem.¹¹ V tomto ohledu souhlasím s výrokem F. A. Schmalfuße, který říká, že „národní nenávist rozdmýchávají jen národní fanatici a neduci; u skutečných vzdělavců ani mezi prostým venkovským lidem se s ní nikdy nesetkáme“.¹² Jakékoliv návrhy o vyrovnání ztroskotaly, byly odmítnuty i německými i českými stranami či politiky. Roku 1882 byla dokonce pražská univerzita rozdělena na německou a českou, tedy byla to bilingvní univerzita.¹³¹⁴ 21. ledna

⁸ SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 1996, 464 s. ISBN 80-200-0577-3, s. 179-180

⁹ SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 1996, 464 s. ISBN 80-200-0577-3, s. 181

¹⁰ SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 1996, 464 s. ISBN 80-200-0577-3, s. 185

¹¹ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 126

¹² SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 1996, 464 s. ISBN 80-200-0577-3, s. 201

¹³ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 131

¹⁴ SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 1996, 464 s. ISBN 80-200-0577-3, s. 201

1918 chtěli němečtí poslanci vytvořit autonomní zemi „Deutschböhmen“. Čechy byly následně rozděleny do národnostních okresů: 5 německých a 7 českých a 4. října vznikla již zmiňovaná provincie Deutschböhmen.¹⁵

Národy Čechů a Němců spolu žily až do 19. století téměř bez jakéhokoliv zásahu, ovšem přišlo další období, doba, která hluboce ovlivnila česko-německé vztahy, doba vzniku Československé republiky. Český zahraniční výbor byl od roku 1915 zaměřen na vytvoření vlastního státu, a také na vyhnání Němců. 28. října 1918 byl v Praze vyhlášen nezávislý Československý stát. Stát se skládal z 46% Čechů, 28% Němců, 13% Slováků a zbylých 13% Maďarů, Ukrajinců, Poláků a Židů.¹⁶ O rok později demonstrovali čeští Němci za své právo na sebeurčení.¹⁷ Československo mělo téměř polovinu hranic společných s Německou říší.¹⁸ Pojem národa byl v Československu definován skrze jazyk, v tomto důsledku také došlo ke zrušení německých škol a rodiče tak byli nuceni své děti posílat do škol českých. Nástupem Hitlera k moci, tedy roku 1933, došlo k obratu. Téhož roku založil Konrád Henlein „Sudetoněmeckou domovinskou frontu“, která byla postupem času přejmenována na „Sudetoněmeckou stranu“. O dva roky později, ve volbách 1935, získala tato strana 44 poslaneckých křesel, tedy jen o jedno méně než čeští agráři.¹⁹ Sudetští Němci se stali předmětem

¹⁵ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 136-137

¹⁶ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 164

¹⁷ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 165

¹⁸ SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy.* Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 1996, 464 s. ISBN 80-200-0577-3, s. 218

¹⁹ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 171-172

hitlerovské zahraniční politiky a následně byly boje za sebeurčení využity k destrukci Československa.²⁰

V roce 1938 se Rakousko připojilo k Německé říši, a tak bylo Československo téměř obklíčeno.²¹ Hitler požadoval konec útisku sudetských Němců. Ještě v témže roce odstoupil Edvard Beneš z funkce prezidenta republiky a odešel do exilu do Londýna.²² 15. března 1939 byl na Hitlerovo přání přijat do funkce prezidenta Emil Hácha, ten byl donucen podepsat dokument o osudu českého národa, a tím byl osud Čechů zpečetěn.²³ Ještě tu noc začal vstup německých vojsk do Čech. O den později byly Čechy prohlášeny za Protektorát Čechy a Morava.

²⁰ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 173

²¹ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 174

²² *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 176

²³ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 178

Nejdůležitější událostí v době protektorátu byl atentát na říšského zástupce Heydricha.²⁴ Konec války, tedy rok 1945, rozhodl o tom, že sudetští Němci ztratili vlast a Češi a Slováci v roce 1948 svobodu.²⁵

„První vlna nuceného vysídlení, která trvala od konce května do podzimu pětáctýřicátého roku, tedy zhruba čtyři až pět měsíců, probíhala s větší mírou organizovanosti a přímého řízení z politického a armádního centra v Praze, než se doposud soudilo“.²⁶ Nucené vysídlování se odehrálo ve znamení „národní očisty“.²⁷ Státní moc v této době autoritativně rozhodovala o tom, jací obyvatelé směli žít na konkrétním území a jací nikoliv. Rozhodování vycházelo z etnických, rasových či třídních hledisek, nebral se zřetel na jakoukoliv kulturní sounáležitost. Zejména v pohraničí od Kadaňska po Liberecko žilo mnoho rodin ve smíšeném českém a německém jazykovém a kulturním prostředí, a tudíž se odsun dotkl i Čechů.²⁸

„Vnitřní odsuny navazovaly na poválečný projekt národní revoluce, jehož základním kamenem byl odsun tří milionů německých obyvatel a konečným

²⁴ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 179

²⁵ *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s., mp. příl. ISBN 80-85241-08-0, s. 180

²⁶ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945.* Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 279

²⁷ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945.* Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 315

²⁸ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945.* Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 315-316

cílem vybudování národně homogenního státu“.²⁹ Komunistická strana Československa následně usilovala o dosažení mocenského monopolu v zemi. Ideologická role odsunu, která zdůrazňovala bezpečnost, byla jednou stranou mince, druhou stranou mince byla národnostní „čistota“.³⁰

Ke zrovnoprávnění Němců docházelo podle Jaroslava Kučery částečně v letech 1950-1951, český historik Tomáš Staněk pojímá vývoj odlišně.³¹ „Postavení Němců upravovala rozsáhlá třída nejruznějších předpisů.“³² Klíčové pro zlepšení situace jednotlivců bylo vyřízení žádosti o zachování nebo vrácení občanství.³³ Stát i státní politika se snažila o vylepšení postavení Němců v Československé republice, avšak v praxi to bylo jiné. V místní správě přežíval šovinismus, který odpovídal protiněmeckému postoji většiny českých obyvatel. Rovnoprávnost tedy dlouho zůstávala do jisté míry pouze na papíře.³⁴

²⁹ DVOŘÁK, Tomáš. *Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2012, 469 s. Knižnice Matice moravské. ISBN 9788086488929, s. 374

³⁰ DVOŘÁK, Tomáš. *Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2012, 469 s. Knižnice Matice moravské. ISBN 9788086488929, s. 384-385

³¹ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 330

³² ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 326

³³ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 326-327

³⁴ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 331

4 PODBOŘANSKO

Město Podbořany leží v úrodném kraji nejzazších Doupovských vrchů ve výši okolo 320 metrů nad mořem. Město je také význačné pěstováním chmele, obilí takzvaná „Kaštická“ pšenice, cukrová řepa, ječmen, okurky. V okolí jsou nejnižší průměrné srážky, vlhkost je také nedostačující, je zde nedostatek sněhu a málo lesů a rybníků.³⁵

Podbořansko bohužel není oblast, která je hodně vyhledávána turisty. Je zde i málo turistických stezek, i když v současnosti se město snaží tento problém vyřešit vytvořením nových turistických stezek. Přesto, že Podbořany a okolí nejsou turisty vyhledávanou oblastí, mají i tak co nabídnout.

Nejstarší stopy pobytu člověka byly ve starší době kamenné. Usadili se zde lovci mamutů, potvrzuje to nález mamutího žebra s rytinou ryby. Ovšem nejstarší doklady osídlení je možné datovat do mladší doby kamenné.³⁶

4.1 Středověk

Středověká sídliště se zakládala hlavně podél větších či menších vodních toků, v této oblasti to bylo hlavně okolí Žatecké pánve.³⁷ Výrazná koncentrace mimořádně starobyklých nálezů je také na vrchu Rubín a v jeho okolí. Vrch Rubín se nachází asi 4 kilometry vzdušnou čarou od Podbořan. Na vrchu se nalézalo staré slovanské hradiště.³⁸ Dokonce byla naznačena možnost, že právě zde by bylo možno hledat hradiště Wogastisburk. Předpokládá se, že právě zde mohlo být centrum kmene Lučanů.³⁹

Za první vesnici celého regionu, která se objevuje v písemných pramenech, je osada, která se jmenuje Ležky. Osada se nachází asi dvanáct kilometrů jižně

³⁵ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968.* Městský úřad Podbořany

³⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí.* Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 15

³⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí.* Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 17

³⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí.* Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 20

³⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí.* Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 21

od Podbořan. Název vesnice pochází ze slova „Lescah“. Další vesnicí může být buď Chotěšov na Žatecku nebo Chožov na Lounsku, vše podle slova „Hotsoue“. Dále je pak uváděna lokalita zvaná „Lubne“. Někteří autoři se domnívají, že se jedná o ves „Lubau“, tedy Hlubany. Osídlení Podbořanska následně rostlo.⁴⁰

V době husitské se zde usídlili pikarti (stoupenci husitského hnutí), kteří sem přišli z Prahy. Významná střediska husitských myšlenek byla v Hlubanech, Lounech a Žatci.⁴¹ Podbořanskem táhl sám Jan Žižka z Trocnova, viděl však odpor, a tak dal přednost ústupu směrem k Žatci.⁴²

Během husitské revoluce se výrazně proměnily jazykové poměry. V severozápadních Čechách se vytvořil pás převážně českého osídlení. Tento pás sahal od Podbořan až po Litoměřice. Ovšem například Kadaň zůstala městem s německou majoritou a naopak sousední Mašťov měl českou majoritu. Na proměnu etnických poměrů nebo spíše poměrů jazykových mělo vliv středověké osidlování. Nejdříve se jednalo o obyvatele mluvící slovanským jazykem, postupem času se jednalo také o obyvatele mluvící jazykem německým. Německé osidlování během 13. - 14. století proniklo hlouběji právě na severozápadě království. Jazyková hranice byla zhruba v oblasti od Tachova přes Žlutice k Žatci. Historické prameny uvádějí, že právě v této době mluvilo německým jazykem také širší okolí Podbořan. Mezi německé jazykové ostrovy patřily Letov, Luby, Siřem, Radošovice, Lochotín, Podbořany, Nepomyšl, Podbořanský Rohozec nebo také Vroutek. Naopak mezi české jazykové ostrovy patřily obce Řepany, Bílenec, Skytaly, Mukoděly, Valeč, Libořice, Chýše, Jesenice, Kryry a například Lubenec. Na mapě česky psaných listin šlechtických vydavatelů z let 1400-1409 jsou zachyceny lokality Řepany, Šprymberk nebo také Kněžice. Česká jsou také jména osob podezřelých z kacířství v Hlubanech roku 1402.⁴³

⁴⁰ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 25

⁴¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 39

⁴² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 40

⁴³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 37

4.2 Doba předbělohorská

Na začátku 16. století byly Podbořany stále prakticky neznámým místem oproti například Žatci. V tomto období se však Podbořany dostaly do celozemského povědomí. Podbořany držel rod Gutštejnů.⁴⁴ Po smrti Viktorina z Gutštejna zůstaly Podbořany nezletilé neteři Anežce z Gutštejna. Ta se roku 1566 provdala za Mikuláše z Lobkovic. Ten však neudržel Podbořany na dlouhou dobu, a tak Podbořany roku 1574 získal Kryštof ml. Šlik. Šlik potvrdil měšťanům práva a svobody. Statut městečka získaly Podbořany již po roce 1426.⁴⁵ 16. července 1576 císař Rudolf II. na prosbu Kryštofa ml. Šlika svolil k zapsání do zemských desek. Toto zapsání se uskutečnilo 10. prosince 1576.⁴⁶ Nedlouho poté obec získala potvrzení podoby znaku. Podbořany také začaly v témže roce používat pečetidla s vlastním znakem. Současné Podbořany používají ve svém znaku modrý štít s obloukovou linií stříbrné hradební zdi z kvádrů, opatřené nahoře cimbuřím se sedmi stínkami a uprostřed dole otevřenou bránou viz příloha A - Znak města Podbořany.⁴⁷

Doklad z roku 1578 potvrzuje, že v čele městečka byla dvanáctičlenná městská rada. Členové se střídali každé čtyři týdny ve funkci purkmistra. Vedle toho fungovali také čtyři „obecní konšelé“ jako zástupci „obce“.⁴⁸

Dalšími majiteli obce byli Fictumové.⁴⁹ V Podbořanech vznikala nová tržní centra, která zásobovala nejbližší okolí. V Podbořanech byl i místní pivovar.⁵⁰ Mezi zdejší řemesla patřili krejčí, mydlař, uzdař, truhlář, hrnčič, zámečník a lazebník. Měšťané také obchodovali se solí. Protože již v 16. století bylo okolí Podbořan značně odlesněno, muselo se dřevo dovážet. Do Podbořan a okolí se

⁴⁴ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 44

⁴⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 45

⁴⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 47

⁴⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 49

⁴⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 51

⁴⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 52

⁵⁰ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 53

dřevo dováželo z lesů u Rabštejna. Údajně se také na Podbořansku dolovalo stříbro. Podle městské kroniky z roku 1553 k Podbořansku patřilo 43 a jedna osmina lánů polí, což svědčí o značném zemědělství.⁵¹ Zmínka z roku 1575, týkající se Hluban přináší také doklad ovocnářství. Během 16. století je doloženo i pěstování ovcí. V popředí zájmu byl také rybolov. V roce 1590 bylo v Podbořanech 77 velkých, převážně dřevěných domů. V témže roce však došlo k požáru města. Během šesti hodin vyhořelo téměř celé město. Neshořelo pouze třináct domů. Po požáru byly měšťanské domy obnoveny. Znovu byla vybudována i shořelá radnice.⁵²

V 16. století byla polovina obyvatel složená z německých vyznavačů luterské reformace. Dne 21. října 1580 se zde konal první luterský křest. Prvním známým luterským pastorem byl z roku 1591 Thomas Michel Neubar.⁵³

Škola v Podbořanech je poprvé připomínána roku 1590. Město koupilo dům pro školu od Jana Pillnera, ale bohužel v roce 1590 ho postihl již zmiňovaný požár. Důležitým hygienickým zařízením byly městské lázně. Ke zdravotnickým a sociálním zařízením je třeba počítat také městský špitál.⁵⁴

V 16. století bylo obyvatelstvo promíšené, byly zde obyvatelé mluvící německým i českým jazykem. Mezi německé obce na Podbořansku patřily Tureč, Nepomyšl, Buškovice, Blšany, Vroutek a také například Soběchleby. České zůstalo území od Žlutic přes Kozlov až k Valči, také krajina od Lubence až k Čisté. České obyvatelstvo mělo svou majoritu také na Jesenicku.⁵⁵

Součástí listiny Kryštofa ml. Šlika bylo ustanovení, že „jeden každý člověk před právem českým jazykem mluvíti mají.“ Na druhou stranu jména purkmistrů

⁵¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 56

⁵² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 58

⁵³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 60-61

⁵⁴ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 61,62

⁵⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 59

a konšelů, která jsou zapsána v městské knize, účetních knihách a obecních účtech (1578-1617) jsou většinou německá. V češtině je psán například svod městských práv z roku 1553, ale vykazuje formy obdobných německých právnických dokladů, tzv. Gemainderuge. Nebo například informace z roku 1615, kdy do městských knih psal písař Kryštof Beille, který pocházel ze Slavkova, ale podle jména a původu byl nepochybně etnickým Němcem. Mezi kořeny „poněmčování“ oblastí je také počítán příliv cizí šlechty, v Podbořanech právě již zmiňovaný rod Fictumů.⁵⁶

4.3 Baroko a osvícenství

V okolí Podbořan nedošlo za třicetileté války k žádné větší bitvě, avšak táhly tudy jednotky obou válčících stran. V tu dobu je město muselo zásobovat, a tak obec chudla. Pomořanští měšťané se museli pod hrozbou Švédů vyplatit, jinak hrozilo vypálení celého města.⁵⁷

Podbořany vlastnil nový majitel, císařský generál Julius Jindřich vévoda sasko-lauenberský. Ten si vytvořil značnou majetkovou základnu. Po jeho smrti získala město jeho dcera, která se provdala roku 1733 za Ludwiga Wilhelma z Baden. Jejich syn August Georg uzavřel s Marií Terezií smlouvu. Podbořany měly připadnout císařskému domu. Následně byly Podbořany prodávány spoustě dalších majitelů.⁵⁸

Podbořansko mělo dohromady 125 domů a 639 obyvatel, z nichž 340 bylo žen. Od roku 1784 se Podbořansko stalo součástí litoměřické diecéze. Podle statistik byly Podbořany katolické. V Podbořanech nebyla žádná synagoga ani evangelická modlitebna.⁵⁹ V roce 1772 byly v Podbořanech dva pivovary a na Doláneckém potoce byly dva mlýny. Jeden byl městský a nazýval se

⁵⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 60

⁵⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 63

⁵⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 65

⁵⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 68-

„Schinkermühle“ a druhý byl nazvaný „Rumpelmühle“.⁶⁰ Na Podbořansku byl cech kožešníků. Mezi řemeslníky a živnostníky patřili ševci, krejčí, pekaři, řezníci, hostinští, truhláři, zámečníci, kováři, zedníci a spousta dalších. Ve městě byly také tři obchody se smíšeným zbožím.⁶¹ Na polích se pěstovalo obilí - pšenice, žito, oves a ječmen. Pěstovalo se zde také zelí nebo brambory. Rozkvétalo také ovocnářství, mezi pěstované ovoce patřily švestky, jablka a hrušky. V okolí se pěstoval také len. Rozvíjel se chov ovcí. V obci Kryry se těžil pískovec a u Podbořánek a Chmelištné se pátilo dřevěné uhlí.⁶²

Před třicetiletou válkou měly Podbořany 78 usedlostí.⁶³ V roce 1720 mohl město postihnout další požár, ten byl však jako zázrakem zažehnán. Velkou proměnu Podbořan postihla přestavba kostela sv. Petra a Pavla v roce 1734.⁶⁴ V letech 1764-1767 konstatovali lidé z vojenského mapování, že „Podbořany jsou otevřené městečko, mají solidní budovy, vrchnostenský příbytek, farní dvůr, radnici, myslivnu a pivovar, dále na pahorku stojící kostel obklopený dobrou zdí“.⁶⁵ V roce 1850 měly Podbořany 1 012 obyvatel.⁶⁶

V kronice města je údaj o stavbě nové školy roku 1628. Během 17. a 18. století se vzhledem k jazykové majoritě němčiny proměnil jazykový charakter, postupně se prosadil německý vyučovací jazyk.⁶⁷ Stejně tak jako v předchozím období zůstaly důležitým hygienickým zařízením městské lázně, špitál a lékárna.

⁶⁰ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 70-71

⁶¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 71

⁶² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 73

⁶³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 75

⁶⁴ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 76-77

⁶⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 78

⁶⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 81-82

⁶⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 84

Před polovinou 19. století zajišťoval zdraví obyvatel jeden doktor medicíny, jeden „chirurg“, porodní bába a lékárník.⁶⁸

Po třicetileté válce zanikla spousta vesnic. Do okolí přicházeli noví obyvatelé, kteří mluvili německým jazykem.⁶⁹ Archivní materiál ukazuje, že česky se přestalo úřadovat v říjnu roku 1624. Dne 24. října 1624 začal písař Jan Böhm zapisovat německy. V zachovalých částech městských knih z let 1633-1638 je mezi zápisy pouze 29 českých knih. V roce 1654 bylo ve městě téměř 80% německých jmen. Češi se v polovině 17. století udrželi v Chotěšově, Bokově, Stebně a Řepanech. Blatno mělo smíšený charakter, stejně tak Podbořanky, Lubenec a Valeč. Naopak německy mluvící obyvatelé pobývali v Žihli, Hořovičkách, Švihově, na Jesenicku a také v Chyši. Jednalo se o přirozenou migraci obyvatel. Jazykem obyvatel Podbořan byla podle statistiky němčina.⁷⁰

4.4 Industriální období

Na jedné straně se lidé žijící na Podbořansku chtěli připojit k Německu a na straně druhé zde byla vyjádřena důvěra zemskému patriotismu, tedy důvěra českého nacionalismu.⁷¹ V průběhu revoluce 1848 tyto rozdílné názory dostaly nacionální rozměr. Postupem času přicházelo období tzv. „bachovského absolutismu“. Výsledkem revoluce byla zrušena robota. Okres Žatec, ve kterém se nacházely Podbořany, byl největším okresem v Čechách.⁷²

V době industriální byla v Podbořanech postavena keramická továrna Hardtmuth.⁷³ V této továrně se vyráběly glazované obkladačky, vany, kachlové

⁶⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 85-86

⁶⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 66

⁷⁰ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 67

⁷¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 87-88

⁷² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 89

⁷³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 90

krby a kamna. Výrobky se vyvážely i do Orientu, Turecka nebo Egypta.⁷⁴ Na přelomu 19. a 20. století továrna zaměstnávala přes 200 dělníků. Důležitým průmyslovým oborem bylo také pivovarnictví. Pivovar v Podbořanech fungoval až do roku 1875 než vyhořel. O rok dříve, tedy roku 1874 byla otevřena první podbořanská tiskárna. V tiskárně se tiskly místní časopisy a noviny.⁷⁵ Město v té době měnilo svůj vzhled.

Hlavní složku německého obyvatelstva tvořilo měšťanstvo, byli to převážně obchodníci, řemeslníci a živnostníci. Německy mluvící obyvatelstvo žilo například v Ležkách či v Chmelištné. Roku 1880 byla založena Ústřední matice školská a roku 1885 Národní jednota severočeská. V Podbořanech byly až do 90. let 19. století bilingvní tabulky a názvy ulic. Po roce 1880 vznikl Německý školský spolek (Schulverein), vznikl na protiváhu Ústřední matice školské. Dále tu také byla místní skupina Svazu Němců v Čechách, která byla založena v roce 1894.⁷⁶

Škola v Podbořanech byla rozdělena podle pohlaví a v roce 1890 byla otevřena škola měšťanská. Od 17. století nebyla v Podbořanech škola s českým vyučovacím jazykem, až v roce 1900 požádali Češi o zřízení české školy, do toho se ovšem vložila továrna Hardtmuth. Továrna pohrozila zaměstnancům, že pokud podepíší žádost o české škole, tak budou propuštěni.⁷⁷ Na začátku 20. století bylo v Podbořanech celkem 33 spolků nejrůznějšího druhu. V té době značně pokročilo k lepšímu i zdravotnictví. V roce 1864 zde ordinovali doktoři medicíny, vystudovaní na Univerzitě v Praze, bylo zde také pět diplomovaných

⁷⁴ Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968. Městský úřad Podbořany

⁷⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 92

⁷⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 108

⁷⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s.

porodních sester a oční lékař. Velkým přínosem byla také výstavba soukromé nemocnice.⁷⁸

4.5 Od první světové do konce druhé světové války

Rozvoj města zastavila první světová válka v roce 1914. Muži z Podbořan odcházeli na frontu, především k pěšímu pluku v Berouně, do Chebu nebo také do Terezína. Ve městě došlo k nárůstu nacionálních a protiválečných nálad. Jeden muž z Buškovic prý dokonce řekl, že: „Kdyby stál německý císař Vilém přede mnou, vytáhnu revolver a zastřelím ho!“. Problémy byly také na sociální a ekonomické rovině, docházelo k nim hlavně z důvodu nedostatečného zásobování. Město však značně podporovala místní továrna Hardtmuth (pod vídeňským vedením). Důsledkem první světové války zemřelo či zmizelo 88 podbořanských občanů. Z okolních vesnic počet sahal až ke 140 lidem.⁷⁹

V podbořanském okrese žilo podle sčítání lidu z roku 1910 celkem 42 280 Němců a k českému jazyku se hlásilo pouhých 1 434 osob.⁸⁰ Následně po vyhlášení samostatného Československého státu rozhodli němečtí poslanci o odtržení pohraničí. Byla vyhlášena tzv. Provincie Deutschböhmen, území sahalo podél hranic od Chebu po Podkrkonoší. Za hlavní město provincie Deutschböhmen byl považován Liberec. Na Podbořansku byla utvořena tak zvaná Okresní národní rada (Bezirksnationalrat). Tato rada měla 24 členů a měla řídit veřejné záležitosti města a okolí. Předsedou byl podbořanský starosta JUDr. Johann Czapka. Ve městě byly vzneseny požadavky na rozšíření městského zastupitelstva o šest dělnických zástupců a dva náhradníky.⁸¹ 6. prosince 1918

⁷⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 121-122

⁷⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 123

⁸⁰ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 123

⁸¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 124

došlo k jednání zastupitelstva a po jeho skončení čekal před radnicí dav lidí, který protestoval proti vzniku Československé republiky a požadoval připojení k provincii Deutschböhmen.⁸² Jeden z místních Čechů prý povolal na pomoc do Podbořan československé vojsko. Vojáci údajně zpívali na náměstí české písně a českou hymnu. Lidé se před vojáky ukryli ve svých domovech. Druhý den českoslovenští vojáci prý ustřelili z památníku padlých na náměstí hlasu císaře Františka Josefa I. a hodili ji do bláta. Město se ocitlo pod vlivem československé intervence, nicméně ve městě převládala německá většina. Podbořanský okres tvořil i nadále 92 obcí.⁸³

Ve volbách v roce 1924 zvítězila se 779 hlasy Německá voličská obec a o čtyři roky déle, tedy v roce 1928 se konaly volby obecní. V těchto volbách měla nejvíce hlasů strana Spojených německých stran s 510 hlasy. I přes události, ke kterým patří vznik Československé republiky se myšlenka nadšení ze vzniku nového státu a vymanění se z německé nadvlády a možnosti svobodně existovat v rámci Evropy, zde německé obyvatelstvo dalo jasnou odpověď na to, jakým směrem se chce ubírat a ke komu má názorově blíž.⁸⁴

V roce 1935 musela být továrna Hardtmuth, následně Keramika spol. s.r.o. Praha částečně pozastavena a o práci přišlo přibližně 300 dělníků. O dva roky později došlo také k požáru továrny porcelánu, což spolu s hospodářskou krizí způsobilo ještě větší nezaměstnanost.⁸⁵ Pracovní příležitosti se snížily také v podbořanském pivovaru, který koupil pivovar z Horního Litvínova. Ve 30. letech docházelo také ke stěhování Němců z Podbořan a okolí do Německa

⁸² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 124-125

⁸³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 125

⁸⁴ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 127-128

⁸⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 129-130

kvůli práci.⁸⁶ V roce 1921 žilo v Podbořanech 457 Čechů a 2 798 Němců, o devět let déle, tedy v roce 1930 vzrostl počet Čechů na 690 a Němců na necelé tři tisíce. O dalších devět let déle, v roce 1939 bylo v Podbořanech 3 198 obyvatel bez ohledu na národnost. Na národní poměry měla vliv pozemková reforma z let 1924-1927, která převedla velkou část půdy do českých rukou.⁸⁷ V roce 1932 byl ve Vysokých Třebušicích a v Železné na Podbořansku zvolen český starosta. V Podbořanech se však stále nacházely německé školy, ale s příchodem nového státu byly postaveny školy české. V roce 1918 se do české školy v Podbořanech přihlásilo 80 dětí a půl roku déle se počet zvýšil na 123 dětí (viz. kapitola 4.1).⁸⁸

Od 1. května 1938 se Podbořany staly dějištěm protistátních demonstrací.⁸⁹ O čtyři měsíce později měl Hitler projev (14. září 1938), projev byl signálem odtržení Sudet od Československa. Přes celé Podbořany šel průvod ozbrojených stoupců Konráda Henleina. Češi se skrývali v Masarykově škole a v Národním domě.⁹⁰ Podbořansko se nacházelo v oblasti plánovaného útoku německé 8. armády. Po mezinárodní konferenci v Mnichově dne 29. září 1938 Československo kapitulovalo. Okupace prvního pásma pohraničí začala 1. října. Podbořanští obyvatelé byli 3. října evakuováni do Rakovníka.⁹¹ Příznivci Henleina strhli státní znak, otloukli český nápis s Masarykovým jménem. Z Podbořan odešlo téměř veškeré obyvatelstvo, které v roce 1938 dosahovali

⁸⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 130

⁸⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 139-140

⁸⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 141

⁸⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 148

⁹⁰ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 149

⁹¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 150

20% z celkové populace. Okupační jednotky říšskoněmecké armády vstoupily do Podbořan až 10. října 1938, protože byly až v pátém záborovém pásmu. Místní Němci zde údajně zapálili české slabikáře, učebnice i knihy.⁹² Nová moc začala provádět rasové, národnostní a politické prověrky obyvatelstva. Občané se mohli přihlásit k německému nebo českému státnímu občanství. Státní občanství mělo vliv na přiděl potravinových lístků, pracovní nasazení a výkon aktivní či záložní vojenské služby.⁹³ Po říjnu 1938 zde zůstalo jen málo Čechů, ti, kteří zde měli větší nemovitý majetek, či tovární a zemědělské dělníci.⁹⁴ O pochodu smrti (viz. kapitola 4.1). Na frontách zemřeli převážně mladí němečtí obyvatelé Podbořan i synové česko-německých rodin.

4.6 Období po druhé světové válce

5. a 6. května roku 1945 mohla Pattonova 1. americká armáda obsadit celé středozápadní Čechy včetně Podbořan, ale na základě spojeneckých dohod obsadila Podbořany Rudá armáda. Do Podbořan vstoupily sovětské oddíly 9. května.⁹⁵

Oblast Jesenice a Podbořany tvořily stále jeden okres s 92 obcemi, v soudním okrese Podbořany bylo 51 obcí.⁹⁶ V této době se však razantně proměnila struktura obyvatel. Po válce se do pohybu dostalo přibližně pět a půl milionu lidí. Po zkušenostech z války souhlasila s odsunem Němců téměř celá

⁹² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 151-152

⁹³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 152

⁹⁴ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 153

⁹⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 157

⁹⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 161

česká část obyvatel země.⁹⁷ Němcem byl míněný každý, kdo se při sčítání lidu od roku 1930 přihlásil za Němce, výjimkou při odsunu byli ti, kteří přehlásili své občanství na československé a ti, kteří se účastnili boje za osvobození republiky.⁹⁸

Na Podbořansku se odsun týkal asi 22 000 osob. Hned na počátku června roku 1945 vyhostili příslušníci bezpečnostních orgánů přibližně 250 osob německé národnosti, jednalo se o tak zvané říšské Němce. Nejhorší exces na Podbořansku se udál 7. června 1945 u Valovského lesa, bylo zde postříleno 68 mužů z Podbořan a okolních vesnic. Jednalo se o funkcionáře nacistické strany. Zastřelení jsou pochováni podél cesty z Letova do Valova.⁹⁹ Tento exces popisuje i Adrian von Arburg a Tomáš Staněk v díle *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Píše zde, že: “Koncem května 1945 se dostavili do tábora příslušníci sovětské armády vedení důstojníkem, kteří podle nezjištěného klíče vybrali 70 Němců, většinou příslušníků SS a udali, že je odvádějí, aby byli odvezeni do Ruska na práci. Němce pak odvedli směrem na Očihov a podle zpráv v místě kolujících je u lesa po pravé straně silnice na Podbořany – Očihov u polní cesty asi 150 metrů od lesa na poli po pravé straně polní cesty postříleli a v poli po levé straně cesty zakopali do jámy velké asi 5 x 4 metru“. Místo, kde jsou Němci pohřbeni, je dobře znatelné podle vyvýšeného náspu u polní cesty a propadliny.¹⁰⁰ Po rozhovoru se starostou Podbořan jsem zjistila, že na toto místo stále jezdí Němci, aby vykopali hroby svých předků, avšak místo je nyní soukromým pozemkem, a tak je vykopání zcela nemožné.

⁹⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 162

⁹⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 163

⁹⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 163

¹⁰⁰ *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. 1. vyd. Editor Adrian von Arburg, Tomáš Staněk. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010b, 329 s. ISBN 978-80-86057-68-2, s. 177

Další muži ve věku 13-65 let byli 15. června 1945 shromážděni na sportovním hřišti a umístěni do sběrného tábora, tam se postupně dostaly i jejich ženy a děti.¹⁰¹ Němcům byl konfiskován majetek, zůstaly jim pouze předměty pro uspokojení nejzákladnějších potřeb k odsunu (viz kapitola 4.1).

Do Podbořan po odsunu přišli v rámci remigračních aktivit tzv. Volyňští Češi. V roce 1946 přijela do Podbořan také první vlna rodin maďarské národnosti ze Slovenska, stěhovali se sem také Židé.¹⁰² V únoru 1946 měl soudní okres Podbořany přes 49 000 obyvatel (včetně Němců před odsunem). Situace po válce byla špatná, značně se projevoval nedostatek potravin, poklesla také průmyslová a další výroba, hlavně kvůli nedostatku pracovní síly.¹⁰³ Postupem času se uvedla továrna a další podniky zpět do provozu i počet obyvatel pomalu rostl. Práci Němců v továrnách měli nahradit Maďaři ze Slovenska.¹⁰⁴

V roce 1949 byl okres Podbořany začleněn do Karlovarského kraje.¹⁰⁵ Okres Podbořany měl v tomto období 101 obcí. V Podbořanském okrese žilo 26 373 lidí. Radikálně se proměnila veřejná správa, například vznik ONV (Občanský národní výbor). Celkový počet úředníků ONV včetně zaměstnanců technické správy činil 137 osob. V Podbořanech došlo také k nové soudní organizaci. Podbořany zůstaly do roku 1960 okresním městem, to se ovšem změnilo 1. července téhož roku, kdy se Podbořany staly součástí lounského okresu.¹⁰⁶

¹⁰¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 163

¹⁰² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 174

¹⁰³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 175

¹⁰⁴ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 176

¹⁰⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 192

¹⁰⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 193-194

Organizační i majetkoprávní změny se odrazily také v hospodářství a průmyslu. Již v roce 1948 byly všechny velké závody znárodněny.¹⁰⁷ Hospodářský život se začal řídit pětiletými národními plány po sovětském vzoru. Soukromé živnosti, služby a řemeslné dílny byly de facto vyvlastněny a monopolní firmou se stal Komunální podnik města Podbořany, který byl založen 1. října 1949.¹⁰⁸ Během zimy zde probíhala tak zvaná kolektivizace, sedlákům a statkářům byly vykupovány stroje.¹⁰⁹ V roce 1950 existovalo již 46 družstev. Na vzniku družstev se výrazně podíleli Volyňští Češi, například v Očihově tvořili přibližně 90% členů JZD. O tři roky déle pracovalo na Podbořansku celkem 61 JZD, která obhospodařovala 43% půdy.¹¹⁰

V roce 1951 žilo v Podbořanech 2 891 lidí.¹¹¹ V rámci školské reformy byly zrušeny měšťanské školy a nižší stupeň gymnázií, ale zároveň byly zřízeny dvě základní devítileté školy a již během 70. let bylo ve městě 5 mateřských škol a dvojce jesle.¹¹² V době socialismu již nebyla žádná zmínka o odsunu či o Němcích.

4.7 Období normalizace

21. srpna přijeli do Československa vojáci Sovětského svazu. Lidé se o této skutečnosti dozvěděli z rozhlasu, televize či druhý den z novin. Do Podbořan přijeli sovětské tanky ze Žatce a dále pokračovaly do Karlových Varů. Ve

¹⁰⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 196

¹⁰⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 197

¹⁰⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 202

¹¹⁰ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 204

¹¹¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 211

¹¹² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 213

společnosti však stále přetrvávalo odhodlání ke vzdoru.¹¹³ V roce 1973 se hovořilo o přepisování zápisů kronik z let 1968-1969. První velkou událostí, která byla mířená proti okupaci, se stala 17. ledna 1969 v Praze, když se upálil student Jan Palach.¹¹⁴ Avšak první manifestace proti okupaci ČSSR se odehrály 21. srpna a 28. října 1988, tyto manifestace za demokratizaci a Palachův týden v lednu 1989 vedly k rozhodujícím událostem dne 17. listopadu 1989, které uvolnily proces demokratické obrody.¹¹⁵

Hlavním závodem v Podbořanech zůstaly i nadále keramické závody. Zaměstnávaly 450-600 lidí. Dalším podnikem byla Kaolin Hlubany nebo také Kafilerie.¹¹⁶ 2. září 1968 se otevřela čtyřletá gymnázia. V roce 1980 byla zahájena výstavba nového středního odborného zemědělského učiliště a rok později i stavba internátu. V Podbořanech byla také škola zvláštní, nyní praktická. V říjnu 1976 byla zahájena výstavba nového koupaliště.¹¹⁷ V této době také pokračovala výstavba chodníků a silnic a v roce 1988 byl svítiplyn definitivně nahrazen zemním plynem. Ve městě byla také knihovna, kino, dva kostely a nemocnice se 165 lůžky. Město dostávalo novou podobu. Ze zajímavých přírodních úkazů bylo v Podbořanech ve dnech 20. a 22. prosince 1985 zaznamenáno zemětřesení v délce sedmi minut.¹¹⁸

¹¹³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 192

¹¹⁴ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 220

¹¹⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 221

¹¹⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 221

¹¹⁷ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 222-223

¹¹⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 226

4.8 Období po roce 1989, současnost

Zprávy o revoluci se v Podbořanech rozšířily hned tu noc. 28. listopadu bylo mimo jiné i v Podbořanech ustanoveno předběžné měšťanské fórum. Občanské fórum města bylo dotvořeno 12. prosince a přibližně o týden později byl podán požadavek na odstranění poutačů a propagačních vývěsek KSČ.¹¹⁹ Na přelomu let 1989/1990 se vytvářela nová politická struktura. Vznikla nová strana, Československá strana zemědělská, která měla na Podbořansku velkou podporu. Politickou situaci v Podbořanech v roce 1990 odrážejí nejlépe výsledky voleb do městského zastupitelstva. Voleb se zúčastnilo 70,5% lidí a absolutní většinu hlasů si i nadále udržela KSČ, která získala 13 517 hlasů (28,5%). Druhý nejvyšší počet hlasů 13 388 (28,2%) získalo Občanské fórum.¹²⁰

Město Podbořany navázalo spolupráci s městem Ehrenfriedersdorf ze Spolkové republiky Německo. Neformální kontakty si udrželo také s městy v Bavorsku (Spalt a Kronach) nebo také s městem Russi v Itálii. V Kronachu je muzeum týkající se Podbořanska, Kronach má oficiálně patronát nad bývalými německými obyvateli okresu Podbořany.¹²¹

Významně se po roce 1989 rozvíjelo i soukromé podnikání. Nejvýznamnějším podnikem zůstal stále závod Keramika Horní Bříza a.s.. Na Podbořansku také docházelo k rozvoji služeb. Podle sčítání lidu v roce 1991 zde žilo 5 913 obyvatel, z toho 87,8% Čechů, 7,5% Slováků, 1,9% Němců, 0,7% Maďarů a 0,5% Poláků. K romské národnosti se hlásilo pouze 0,2% lidí, avšak podíl etnika byl větší, pouze se hlásili k jiné národnosti.¹²² Město Podbořany se

¹¹⁹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 229

¹²⁰ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 234

¹²¹ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 241

¹²² SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 251

na začátku 21. století stalo podle počtu obyvatel třetím největším městským sídlem okresu Louny.

5 PRAMENY O DĚJINÁCH PODBOŘANSKA

Závažným mezníkem pro poznání Podbořanska bylo vydání regionální vlastivědy. O jejím vydání rozhodla 22. dubna 1891 valná hromada Okresního spolku německých učitelů. Kniha má dvě části a dvacet kapitol. Později přinesl informace o dějinách Podbořan sborník „Unsere Heimat“, který vydával německý Spolek pro pěstování vlastivědy v soudních okresech Podbořany a Jesenice v letech 1928-1941. Na tento sborník navazuje „Heimatbrief Saazerland“, který se i nyní vydává v německém Soestu.¹²³ Ve sborníku se nacházejí fotografie a jména lidí, kteří žili na Podbořansku, popřípadě se ve sborníku ptají, zda ještě lidé žijí a jestli o nich někdo neví. Mohou se také ozvat přímo do redakce.

Z českých zpracování dějin Podbořanska to je „Sborník podbořanský a žlutický“ (1923), dále kniha ředitele české školy Emila Bollecha (1924). Některé příspěvky přinesl také sborník „Krajem Lučanů“. Další významnou prací je například „Náš vývoj v severních Čechách pod ochranou Národní jednoty severočeské 1910-1935“ či „Kulturní měsíčník Podbořan“.¹²⁴

Ke konci 60. let se rozhodl tehdejší kronikář Karel Danda a Josef Neubauer přeložit německou vlastivědu z roku 1902. Zde je přeložený verš Karla Wilhelma Gawallowskiho, který je také zapsán v kronice města Podbořany:

„Bud' pozdravena domovino sladká,

krajino krásná v české zemi...

Záříš do široka ozdobena

bohatými věnci klasů

¹²³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 8-9

¹²⁴ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 10

a tam, kde se ti lesů nedostává

tam bohatýrsky ční tvoje chmelnice.“¹²⁵

Nejstarší záznamy jsou z přelomu 16. a 17. století. Při opravě kostelní věže byly nalezeny pamětní záznamy z let 1635 a 1674. Další zápisy až do roku 1786 vedl farář Giessewetter. Německá kronika byla založena roku 1923 a je opatřena retrospektivními záznamy o průběhu událostí z roku 1918. Tato kronika byla vedena do roku 1935 a její záznamy jsou velmi stručné.¹²⁶

Kronika města Podbořany je rozdělena do pěti pamětních knih. První pamětní kniha je z let 1945 - 1967. Tato první část je psána zpětně od pravěku. První kronika města Podbořany v českém jazyce byla založena koncem roku 1948. Rada místního národního výboru jmenovala 8. listopadu 1948 prvního místního českého kronikáře Miroslava Horáka. Miroslav Horák byl učitelem Masarykovy střední školy. Miroslav Horák napsal retrospektivně místní dějiny do knihy „Pamětní kniha města Podbořany“. Materiály na sepsání těchto dějin umožnila tehdejší letopisecká komise a řada spolupracovníků z místních podniků a institucí. Největší pozornost byla věnována poválečnému období.¹²⁷

V roce 1951 vystřídal M. Horáka správce městského archivu i muzea Miroslav Marek, který zapsal dění do roku 1953. Po něm pokračoval od roku 1955 pedagog Jedenáctileté střední školy František Palacký, který zapisoval události během let 1954 až 1961. Dalším následovníkem byl zvolen typograf Karel Danda. Zapsal události zpětně od roku 1962 a pokračoval až do roku 1967, kdy tento svazek kroniky končí.¹²⁸ Druhá pamětní kniha se zaměřuje na léta 1968-1984. Druhou pamětní knihu píše i v této době Karel Danda a následně jeho syn. Ve třetí pamětní knize je sepsáno dalších deset let dění Podbořan, tedy léta 1984-1994. Čtvrtá, tedy předposlední pamětní kniha zapisovala dění z let

¹²⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 5

¹²⁶ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 10

¹²⁷ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹²⁸ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 10

1995-2002 a zatím v poslední pamětní knize jsou popsány události z let 2003 až do současnosti.

„Motto: Těm po nás...

Písemný odkaz zanechávám Vám.

Ne proto, abychom vykonanou prací v tomto drahém naší vlasti koutě se pochlubiti chtěli, ale abyste poznali, co započato již a co ještě čeká na pilné ruce těch, kteří se zde zrodí.“¹²⁹

5.1 První pamětní kniha

Pro závěrečnou práci je dle mého názoru nejdůležitějším pramenem právě první Pamětní kniha města Podbořany, která je psána od první zmínky o Podbořanech až po rok 1968. Pamětní kniha města Podbořany uvádí, že od roku 1585 do roku 1637 byly Podbořany národnostně smíšeným městem. Mluvílo se zde německy i česky, avšak úředním jazykem zde byla stále čeština, přesto většina jmen konšelů, purkmistrů a radních v městských knihách jsou převážně jména německá. Roku 1590 údajně propukl ve městě požár. Shořel kostel i radnice, shořela i velká část archivu. V zachovalých částech městských knih z let 1633-1638 je uvedeno už jen 29 českých zápisů. Také opisy kupních smluv z let 1637-1747 jsou vedeny v jazyce německém. Podbořany se podle Pamětní knihy „poněmčily“ v první polovině 17. století. V prvním kroku hrabě Šlik podpořil již v druhé polovině 16. století přistěhování německy mluvících obyvatel do města. Hrabě Šlik pozval do města německého pastora. „Poněmčování“ pokračovalo i za vlády hrabat Fictumů a již od počátku třicetileté války bylo město s německy mluvící většinou.¹³⁰

Pamětní kniha uvádí, že v roce 1637 už ve městě skoro nikdo nemluvil česky, ani na radnicích, dokonce ani písař. Město se po třicetileté válce stalo azylem. Podbořany a okolí nebylo drancováno ani vypalováno, ani mor se nevyžádal tolik obětí. Za dob průmyslové revoluce zde vznikla továrna

¹²⁹ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹³⁰ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

Hardtmuth. Hardtmuth byla továrna na výrobu obkladaček, kamen a ozdobné keramiky.¹³¹

Do města se stěhovaly nové rodiny, většinou rodiny dělnické. V té době zde povstala myšlenka znovuzkříšení českého jazyka. Lidé bojovali o zastoupení na radnici, vytvoření české školy a uznání nejzákladnějších práv. Počet českých obyvatel rok od roku rostl díky otevření české školy. V roce 1930 mělo město 3730 obyvatel, z toho 690 Čechů, tudíž zde stále byla majorita Němců. Obyvatelstvo města Podbořan a okolí bylo bilingvní. Ve městě Podbořany se vydával časopis Kraj Lučanů. Jeho ředitelem, a také ředitelem Masarykovy školy byl Miroslav Marek. Časopis údajně pojednával o „poněmčování“ Podbořan.¹³²

Podobně jako na jiných místech etnického střetávání i zde se česko-německé soupeření značně promítalo v „boji o školu“.¹³³ V Podbořanech byly dle Pamětní knihy založeny dvě školy, a to škola obecná a měšťanská (střední a zemědělská). 1. října 1919 byla otevřena dvojtřídní česká menšinová škola, která měla 112 žáků. Ředitelem byl Václav Němeček. Děti si musely do školy nosit vlastní židličky a stolečky z domova. Psaly na plechové plentě od kamen. Obyvatelé požadovali lepší postavení a zákrok úřadů. Chtěli získat jiné, lepší, vyhovující místo pro školu. Němci se však podle Pamětní knihy města Podbořany snažili české plány překazit. Místo, kde chtěli Češi mít školu, se nacházela německá tělocvična. Významnou roli hráli spolky takzvané „etnické obrany“.¹³⁴ Starosta Karb svolal protestní schůzi (Tábor lidu). Podle Pamětní knihy města Podbořany starosta vyzýval Němce, aby se zbavili „cizáckých“ přistěhovalců. „Cizáckými“

¹³¹ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹³² *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹³³ LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, 189 s. ISBN 80-7194-752-0, s. 120

¹³⁴ LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, 189 s. ISBN 80-7194-752-0, s. 124

přistěhovalci měla Pamětní kniha na mysli české učitele a úředníky. Starosta Karb byl údajně potrestán a dům pro českou školu byl již konečně schválen.¹³⁵

Ve škole tou dobou bylo 176 žáků. Na přelomu let 1921 až 1922 byli rodiče českých žáků zváni na radnici a bylo jim údajně řečeno, aby své děti do českých škol neposílali. Pamětní kniha uvádí, že podbořanští Němci se nemohli smířit s existencí české školy. Někdy prý docházelo k urážkám či dokonce k násilnostem. Avšak i přes všechny nástrahy německých spoluobčanů rozvoj české školy slibně pokračoval. Českým školám pomáhaly dokonce některé instituce, jako například Národní Jednota Severočeská nebo Ústřední matice školská.¹³⁶

1. září 1923 vznikla a byla otevřena další česká škola, škola měšťanská. Škola vznikla za podpory inspektora Polánka. Obě školy ať už obecná česká, tak i nově vzniklá měšťanská škola byly pod jednou správou. Po již zmíněném řediteli Němečkovi nastupuje do funkce Emil Bollech, který se stal ředitelem obou škol. Ve školách se pořádaly jazykové kurzy českého jazyka pro dospělé. Zřizování českých menšinových škol v oblasti s dominancí německého jazyka bylo nahlíženo jako vůbec jeden z nejdůležitějších úkolů Národní jednoty pošumavské (v této oblasti severočeské).¹³⁷ Ovšem rok 1937 - 1938 zasáhlo téměř všechny ve městě úmrtí Tomáše G. Masaryka. Po tomto roce se pro podbořanské Čechy a české školství vyvíjeli události nepříznivě.¹³⁸

14. září 1938 měl v rozhlase projev Adolf Hitler, v té době bylo Německo dominantní. České rodiny byly následně vystěhovány do budovy školy. Mnohé rodiny se přestěhovaly do vnitrozemí. 3. října 1938 byla nařízena evakuace, a to do města Rakovník. Hned po evakuaci byl ze školy stržen státní znak, otlučen

¹³⁵ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹³⁶ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹³⁷ LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, 189 s. ISBN 80-7194-752-0, s. 124

¹³⁸ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

nápis a lípa svobody zlomena. Socha Tomáše G. Masaryka byla však včas převezena. Ve městě zůstalo jen velice málo Čechů.¹³⁹

Na jaře roku 1945 se ve školách usadili vojáci. Školy byly opět otevřeny 23. září 1945, byla otevřena i škola mateřská. 28. října 1945 byla vrácena i socha Tomáše G. Masaryka. O dva roky později, tedy v roce 1947 bylo město i okres již plně osídleny. Obecná škola (národní) měla v roce 1948 devět tříd se 312 žáky a střední škola (měšťanská) měla tříd osm a žáků 305, v mateřské škole bylo 71 dětí. Již v roce 1937 bylo otevřeno v Podbořanech první Reálné gymnázium, které mělo 35 žáků, poté během války byl přerušen chod školy a 12. září 1945 byla škola opět otevřena.¹⁴⁰

19. dubna 1945 byla továrna Hardtmuth poškozena náletem, dokonce bylo několik bomb i v okolí. V dubnu roku 1945 se uskutečnil pochod přes Podbořany. Byl to velký transport vězňů z koncentračních táborů, též karavana smrti nebo takzvaný „tábor kostlivců a polovičních mrtvol“. Ke konci války byl na náměstí dle Pamětní knihy oběšen ruský zajatec, který vyskočil z jedoucího vlaku.¹⁴¹

Na počátku dubna 1945 s blížícím se koncem války vydal ve zdejší továrně český topograf Josef Tříška letáky. Šlo o to, aby o sobě dali vědět všichni Češi z okolí. Letáky byly rozvezeny českými řidiči aut a autobusů i do okolních vesnic. 8. května 1945 v 18:00 byla svolána schůze českých obyvatel z Podbořan do tiskárny Altman, kde byl zvolen Revoluční národní výbor.¹⁴²

Pamětní kniha města Podbořany je podle mého názoru v některých částech silně protiněmecká. Nachází se v ní například část o tom, jak německé děti údajně ztýraly dva české žáky kvůli tomu, že mluvily česky. Tento údaj Pamětní kniha uvádí k roku 1922. Kronika byla ovšem v českém jazyce psána

¹³⁹ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968.* Městský úřad Podbořany

¹⁴⁰ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968.* Městský úřad Podbořany

¹⁴¹ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968.* Městský úřad Podbořany

¹⁴² *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968.* Městský úřad Podbořany

retrospektivně, a to až koncem roku 1948, tudíž mohlo dojít k záměrnému přepsání.

Radnice byla od roku 1577 na tom samém místě, avšak roku 1590 propukl požár a teprve v roce 1751 proběhla přestavba radnice. Ve městě se nacházely budovy a památky jako jsou například Chrám sv. Petra a Pavla, Fara, Domek hlásného, hřbitovy, Synagoga, Brány města, zámek, Panský dům, dva pivovary, měšťanský a vrchnostenský pivovar, byly zde také dva mlýny Šimkův a Sladovnický, Krcál a Náměstí.¹⁴³

Na počátku dvacátého století, roku 1904 zde byla zřízena kanalizace a chodníky. O rok později byla postavena Budova okresního národního výboru. V roce 1918 již měly Podbořany elektrické osvětlení a v polovině 20. století i vodovod. Železnice byla postavena již roku 1871 a sloužila jako uhelná trať. Podbořany měly také dva hotely, hotel Růže a hotel Slunce, které jsou zde do současnosti. Ve městě se nacházel Špitál, který sloužil jako útulek pro staré a nemocné. Špitál zde byl od roku 1590. V roce 1946 byl zbořen kvůli zchátralosti. Nemocnice byla otevřena z iniciativy děkana Václava Wächlera v roce 1822. První zmínka o poště byla z roku 1754. V Podbořanech také byly dva průmyslové závody, za prvé již zmiňovaná továrna Hardtmuth a za druhé to byla Porcelánka. Byl zde také Městský soud, Vojenská posádka, Okresní úřad.¹⁴⁴

145

V roce 1945 měly Podbořany 660 popisných čísel. Do téhož roku to byly většinou německy mluvící obyvatelé Podbořan. V roce 1939 bylo ve městě 3198 obyvatel.¹⁴⁶

Hned po osvobození roku 1945 se postupným osidlováním rozvíjel i život politický. V Podbořanech jsou čtyři politické strany, které mezi sebou soutěží.

¹⁴³ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹⁴⁴ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹⁴⁵ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 90

¹⁴⁶ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

První stranou je Komunistická strana Československa, druhou stranou je Československá strana národně socialistická (Československá strana socialistická), třetí stranou je Československá strana sociálně demokratická, to je iniciativa občanů, kteří zde žili dříve a poslední stranou je Československá strana lidová.¹⁴⁷

Volby proběhly 26. května 1946 a vítězem se stala Komunistická strana se 392 hlasy, na druhém místě s 357 hlasy byla Strana národně socialistická, třetí Československá strana sociálně demokratická se 165 hlasy a jako čtvrtá se 114 hlasy byla Československá strana lidová. Voleb se zúčastnilo celkem 1035 obyvatel. Druhé volby se uskutečnily o dva roky později, 30. května 1948. Byly to volby do Národního shromáždění, kde byla na jedné straně Národní fronta a na straně druhé byl takzvaný lístek bílé barvy jako nesouhlas. U těchto voleb volilo 1524 obyvatel, z toho 779 mužů a 745 žen. Odevzdaných hlasů bylo 1418, 149 hlasů vyloučeno, platných 1391 hlasů, z nichž bylo 1336 pro Národní shromáždění a 55 bílých lístků.¹⁴⁸

V Podbořanech se nacházela knihovna. Po požáru se zachránilo pouze 22 svazků, ale postupem času knihovna vzkvétala. Ve městě bylo také museum, probíhaly tu přednášky, a to buďto politického či poučného směru. Bylo zde divadlo (divadelní spolek Vojan).¹⁴⁹

Za největší spolek Podbořan se považovala místní Rada osvětová, která pořádá zájezdy do divadel, kulturní pátky a kulturní okénko. Mezi další spolky patřila hudební škola a Československá obec legionářská, která vznikla 21. října 1945, měla 21 členů. Dalším spolkem byl Československý červený kříž, který podporoval sociálně slabé. V Podbořanech byla také tělovýchovná jednotka Sokol. Dalšími státními spolky jsou Národní jednota severočeská (NJS), cílem Národní jednoty bylo povznesení národního vědomí, a to hlavně v oblastech, v nichž hrozila majorizace ze strany příslušníků konkurenční národnosti.

¹⁴⁷ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹⁴⁸ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹⁴⁹ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

Aktivizace národnostního života bylo v konkrétních podmínkách dosahováno prostřednictvím zřizování a podporování menšinového školství, knihoven, pořádáním přednášek, ochotnických představení, lidových zábav, ale i podporování turistiky.¹⁵⁰ Československý svaz mládeže, Holubářský a včelařský spolek a Sbor dobrovolných hasičů.¹⁵¹

Rok 1945 byl pro Němce osudný. Němci byli odsunuti a na jejich místa přicházeli Češi z vnitrozemí. Hlavní odsun proběhl ve třinácti transportech. Od 13. března 1946 až do 16. září 1946 bylo odsunuto více než 2000 Němců. 13. prosince 1946 bylo ve městě a okolí 2574 obyvatel z toho 2278 Čechů, ovšem počet obyvatel se denně měnil.^{152 153}

Z Podbořan a okolí bylo odsunuto 5061 mužů, 8625 žen a 4832 dětí. Z odsunutého střediska Jesenice bylo v 10 transportech odsunuto 12 184 osob. V červnu roku 1945 kolem obce Dolánky probíhal pochod smrti. Mrtvoly byly exhumovány a uloženy do společných hrobů na hřbitově sdružených obcí Pšova, Dolánek a Kaštic. K obětem patřilo 261 mužů a dvě ženy různých národností.¹⁵⁴

5.2 Druhá pamětní kniha

Tato kniha obsahuje 235 listů a byla zhotovena na objednávku firmou Umělecká řemesla Praha. V pamětní knize jsou razítka Městského národního výboru v Podbořanech. Jak již bylo řečeno v kapitole 3.7, došlo nejspíše k přepsání kroniky z let 1968 a 1969. Kroniku psal nejdříve Karel Danda, který psal kroniku již předešlá léta. Například na začátku roku 1969 se píše: „Konečná a definitivní porážka kontrarevoluce v naší zemi přinesla klid všem, kteří chtěli pokojně pracovat a klidně žít. Smetení všech, kteří podrývali základy státu

¹⁵⁰ LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, 189 s. ISBN 80-7194-752-0, s. 124

¹⁵¹ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹⁵² *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

¹⁵³ SMETANA, Jan. *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. s. 163-164

¹⁵⁴ *Pamětní kniha města Podbořany: 0-1968*. Městský úřad Podbořany

a připravovali novou kalvárii pro náš národ, je výsledkem včasného a účinného zásahu KSČ za plné podpory všech rozumných lidí.“¹⁵⁵

Pamětní kniha obsahuje informace o dění ve městě, počasí, rozpočtech a příjmech města, o školách, jeslích, poště, nemocnici, JZD Dukla, keramičce, jsou zde i informace o narozených či zemřelých nebo také o uzavření manželství. Do pamětní knihy se také zapisovaly informace o oblastních podnicích, službách či obchodech.¹⁵⁶

V roce 1968 až 1974 píše kronikář hlavně o svých osobních dojmech, prožitcích a událostech, kterých si mohl všimnout každý občan. Kronika je v tomto období psána lidskou, čtivou a jednoduše pochopitelnou formou, častokrát jsou zde zaznamenány meteorologické jevy. V letech 1970-1974 byl kronikář zdravotně indisponován, a tak kroniku psal jeho syn Karel Danda, nicméně autorství zůstalo stále jemu. Kronikář také vyzdvihuje SSSR a říká, že neodsuzuje naprosto nic, co se stalo, podle něj to bylo naprosto nutné, to vše napsal k událostem, které se staly v době sebevraždy Jana Palacha. V roce 1975 došlo ke změně kronikáře, tehle rok proběhly oslavy 400 let města Podbořany, struktura psaní kroniky zůstala nadále stejná. Přes veškerou dobrou vůli kronikáře byl text velmi obtížně čtený. Bohužel ani jméno kronikáře není známo. V roce 1978 převzal vedení kroniky Vlastimil Holý, pracovník SD Jednota Podbořany. Struktura kroniky zůstala i nadále podobná, avšak kronikář již nepíše o svých pocitech, ale pouze dění ve městě. V kronice jsou zaznamenány politické a společenské akce, například oslava 30. výročí vítězného února, 1. máje nebo také 33. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou, či 50. výročí odhalení pomníku V. J. Lenina. Vlastimil Holý vedl kroniku až do roku 1982. V roce 1983 se stal novým kronikářem Jan Nachtman, který psal kroniku ve stále

¹⁵⁵ *Pamětní kniha města Podbořany: 1968 – 1984. Městský úřad Podbořany*

¹⁵⁶ *Pamětní kniha města Podbořany: 1968 – 1984. Městský úřad Podbořany*

podobné struktuře, jako kronikář předešlý. V této pamětní knize se již neobjevuje žádná informace o německém obyvatelstvu.¹⁵⁷

5.3 Třetí pamětní kniha

Pokračování roku 1984 se nachází již ve třetí pamětní knize, která je psána od období 1984-1994. Od roku 1984-1990 je pamětní kniha stále podobně strukturována jako kniha předchozí. Všude se stále objevuje nadšení ze SSSR a o Německu či Němcích a také o odsunu není ani zmínka. Ještě v roce 1989 se v pamětní knize píše: „Vážení soudruzi, Městský národní výbor v Podbořanech v plné míře podporuje záměry, svolání předsednictva ústředního výboru KSČ k 41. výročí Vítězného února“. K datu 17. listopadu 1989 je napsáno: „Pokojná demonstrace pražských studentů k uctění padesátého výročí fašistické zvůle je násilně potlačena jednotkami Bezpečnosti“. Od toho data jsou následující události zapsány téměř každý den. Například 27. listopadu téhož roku proběhla generální stávka od 12-14 hodin. Pracující tak vyjádřili nesouhlas s vedením KSČ, vyslovili se pro demokracii. 28. listopadu bylo ustanoveno předběžné městské Občanské fórum a jak již bylo řečeno v kapitole 3.7. Dne 20. prosince byl podán požadavek na odstranění poutačů a propagačních vývěsek KSČ. Ještě v roce 1990 bylo v pamětní knize stále razítko MěNV v Podbořanech. V tom samém roce došlo kvůli 140. výročí narození T. G. Masaryka k přejmenování školy Juliuse Fučíka na Masarykovu školu. O rok později je záznam o zakládání nových podniků a informace o tom, že Sovětský svaz přestal existovat. V roce 1991 byl změněn kronikář, jeho jméno však není dostatečně čitelné. Zapsaný rok 1992 již obsahuje osnovu. Nyní se zde objevují informace o Městském úřadě, školství, zdravotnictví, službách, obchodní činnosti, dění města, peněžních ústavech, průmyslu, zemědělství, životním prostředí, kultuře, tělovýchově a policii. 8. srpna byl zrekonstruován památník města Podbořany. Na místo památníku V. J. Lenina byl Znak města Podbořany. V roce 1992 je také zaznamenána historie názvu města Podbořany. Název není jednoznačný, mohlo se jednat o název Podvořany, tedy pod dvorem postoloprtského kláštera nebo

¹⁵⁷ *Pamětní kniha města Podbořany: 1968 – 1984. Městský úřad Podbořany*

Pod boreny, tedy Podbořany. Kroniku psal nyní Václav Svoboda, který pokračoval psaním i další pamětní knihy.¹⁵⁸

5.4 Čtvrtá pamětní kniha

Pamětní kniha města Podbořany v roce 1995 uvádí, že v témže roce obdržel Městský úřad v Podbořanech nadmíru vzácnou zásilku ze Spolkové republiky Německo kopii kroniky Podbořan, která byla předtím vedena bývalými německými obyvateli Podbořan. Tato kronika se týkala období 17. až 20. století. Velká část knihy je psána švabachem, proto musel být zajištěn velmi kvalitní překlad. Přeložený materiál byl poté publikován v nezávislém magazínu Rubín. V kronice byly zapsány jména obyvatel Podbořan, jejich povolání, bydliště, popisná čísla, a také stav jejich bydlení k roku 1914.¹⁵⁹

Mimo jiné byl v magazínu Rubín také zveřejněn seznam jmen neplatičů nájemného. Byly zde zveřejněny jména lidí, kteří mají dluhy větší než 1000 Kč. Valná většina z uvedených dlužníků jsou občané romského původu. Tento údaj vyplývá ze čtvrté pamětní knihy z roku 1995, který touto dobou sepisoval místní kronikář Václav Svoboda.¹⁶⁰

V témže roce je v pamětní knize podkapitola, která se nazývá „Němci nejeví zájem“. Jedná se o hroby Němců na podbořanských hřbitovech. V pamětní knize se píše, že z města byly poslány dopisy německým rodákům, aby se ozvali, zda i nadále jeví zájem o hroby jejich předků. Němci údajně neodpověděli, a tak byly hroby ze hřbitovů odvezeny.¹⁶¹

V roce 1995 bylo v Podbořanech a okolních vesnicích 5069 obyvatel a samozřejmě, že v této době už se nikdo nesnaží rozlišovat obyvatele na obyvatele mluvící německým či českým jazykem (Pamětní kniha města Podbořany 1995). Po posledním údaji o německých hřbitovech už se nadále

¹⁵⁸ *Pamětní kniha města Podbořany: 1984 – 1994.* Městský úřad Podbořany

¹⁵⁹ *Pamětní kniha města Podbořany: 1995 – 2002.* Městský úřad Podbořany

¹⁶⁰ *Pamětní kniha města Podbořany*“, 1995 - 2002 Městský úřad Podbořany

¹⁶¹ *Pamětní kniha města Podbořany*“, 1995 - 2002 Městský úřad Podbořany

neobjevují žádné informace o Němcích, samozřejmě kromě německého partnerského města Ehrenfriedersdorfu. Až do roku 2001 psal kroniku místní kronikář, již zmiňovaný Václav Svoboda. V této době už by neměla být pamětní kniha psána zpětně. Od roku 2002 byla jmenována další místní kronikářkou paní Emílie Novotná, následně Mazourová.¹⁶²

6 ZÁVĚR

Po válce došlo k obrovskému zvratu v česko-německém soužití, který se proměnil po 2. světové válce. Němci i po odsunu tvořili stále jednu z nejpočetnějších minorit v pohraničních oblastech. Během vlády komunistů nebyla žádná monografie věnována zacházení s Němci v poválečném Československu, toto téma bylo silně tabuizované a právě proto se toto téma stalo po roce 1989 předmětem k bádání. Po revoluci se začali psát monografie a téma odsunu německého obyvatelstva se stalo nejdiskutovanějším tématem české historiografie.¹⁶³ Po politickém převratu v roce 1989 se v české společnosti a vědě otevřel zešířka prostor pro reflexi poválečného řešení „německé otázky“ a celkového vývoje pohraničí po roce 1945.¹⁶⁴ Již před zvolením prezidentem vyjádřil Václav Havel politování nad odsunem Němců. Zde je výrok Václava Havla: „jsme povinni se Němcům, kteří byli odsunuti po druhé světové válce, omluvit. Protože to byl akt velmi tvrdého zbavení několika milionů lidí jejich domovů a bylo to vlastně zlo, které bylo odplatou za předchozí zlo.“¹⁶⁵ Důležitým krokem k novému poznání se stalo také ustavení společné

¹⁶² Pamětní kniha města Podbořany“, 1995 - 2002 Městský úřad Podbořany

¹⁶³ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVARÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 31

¹⁶⁴ *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Editor Adrian von Arburg, Tomáš Staněk. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010a, 373 s. ISBN 978-80-86057-67-5, s. 229

¹⁶⁵ *Odsun Němců z Československa 65 let poté*. 1. vyd. Editor Václav Houžvička. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, 175 s. ISBN 978-80-7325-296-0, s. 81-82

Československo (později česko)-německé komise historiků v roce 1990. Komise přinesla náčrt česko-německých vztahů od poloviny 19. století.¹⁶⁶

Sudetští Němci přestali v průběhu dvou poválečných let de facto existovat. Sudety byly svébytný politický celek s vlastní dějepisickou tradicí. Tento celek již není subjektem, ale stal se objektem okolní politické reality, nevýznamnou národnostní minoritou.¹⁶⁷ Po odsunu německého obyvatelstva zde byl nedostatek pracovní síly, a tak docházelo k zavádění nových technik. Tato událost zcela ovlivnila sociální strukturu převážně zemědělského obyvatelstva.¹⁶⁸

Německé obyvatelstvo je sice po odsunu v českém prostoru nepřítomno fyzicky, ale mentální přítomnost německého problému je stále důležitou konstantou v myšlení české společnosti.¹⁶⁹ Mentální přítomnost německé otázky se velmi pestře projevuje v různých polohách na mikro i makroúrovni.¹⁷⁰

¹⁶⁶ *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Editor Adrian von Arburg, Tomáš Staněk. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010a, 373 s. ISBN 978-80-86057-67-5, s. 230

¹⁶⁷ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 54

¹⁶⁸ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 66-67

¹⁶⁹ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 67

¹⁷⁰ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, 534 s. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 9788086488707, s. 68

Jak jsem již v úvodu nastínila, má práce se věnuje především otázce česko-německých vztahů. Příkladem, na kterém jsem tuto problematiku nastínila, byla oblast Podbořanska. Čerpala jsem převážně z pamětních knih města Podbořany, kde jsem se častokrát setkala se zpětným upravováním minulých událostí, jako například přepisování dat v německých kronikách během vlády komunistického režimu v Československu. Dále jsem čerpala z knižních děl, která se věnovala česko-německé problematice. Rovněž v těchto zdrojích, jakkoliv se dle mého prvního dojmu jevíly jako seriózní, a tím pádem by měly být uvedené informace naprosto přesné, byla jedna a tatáž událost popsána v každém pramenu odlišným způsobem. Jako příklad bych zde uvedla událost, která se stala na polní cestě nedaleko silnice Podbořany-Očihov.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. A KOLEKTIV. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská, Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. ISBN 978-80-86488-70-7

ARBURG, Adrian von, Tomáš STANĚK. A KOLEKTIV. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: Dokumenty z českých archivů*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010a. ISBN 978-80-86057-66-8

ARBURG, Adrian von Tomáš STANĚK. A KOLEKTIV. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010b. ISBN 978-80-86057-68-2

DVOŘÁK, Tomáš. *Vnitřní odsun 1947-1953, Závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno: Matice moravská, 2012. ISBN 978-80-86488-92-9

HOUŽVIČKA, Václav. *Odsun Němců z Československa 65 let poté*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. ISBN 978-80-7325-296-0

LOZOVIUK, Petr (2005). *Evropská etnologie ve střeoevropské perspektivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice Fakulta humanitních studií, 2005. ISBN 80-7194-752-0

„Pamětní kniha města Podbořany“, 0 - 1968, Městský úřad Podbořany

„Pamětní kniha města Podbořany“, 1968 - 1984, Městský úřad Podbořany

„Pamětní kniha města Podbořany“, 1984 – 1994, Městský úřad Podbořany

„Pamětní kniha města Podbořany“, 1995 - 2002 Městský úřad Podbořany

SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia Praha, 1996. ISBN 80-200-0577-3

SEIBT, Ferdinand. Češi a Němci – Dlouhá cesta ke katastrofě. In: Lozoviuk Petr, *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století Brno*: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, Brno, s. 74–85. ISBN 978-80-7325-283-0

SMETANA, Jan (2001). *Podbořany: Dějiny města a okolních obcí*. Podbořany: Město Podbořany, 2001. ISBN nevedeno

Tisíc let česko-německých vztahů: Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích. Praha: Institut pro střeoevropskou kulturu a politiku, 1991, ISBN 80-85241-08-0

Znak města Podbořany dostupný z:

https://www.google.cz/search?q=znak+Podbo%C5%99any&es_sm=122&biw=1366&bih=643&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=FTIRVZz5OIXgaJ-ugGg&ved=0CAYQ_AUoAQ#imgrc=t9QBU98HjRXIIM%253A%3BfzwTHlqTD9A4YM%3Bhttp%253A%252F%252Fupload.wikimedia.org%252Fwikipedia%252Fcommons%252F8%252F83%252FCoat_of_arms_of_Podbo%2525C5%252599any.png%3Bhttp%253A%252F%252Fcommons.wikimedia.org%252Fwiki%252Ffile%253A%2525C5%252599any.png%3B703%3B826

RESUMÉ

Tato bakalářská práce pojednává o etnosociálních procesech v českém pohraničí na příkladu Podbořanska. Bakalářská práce je rozdělena do tří částí. V části první se zabývám historickým kontextem česko-německých vztahů. V druhé části popisuji historii města Podbořany a jeho okolí a v části poslední se zabývám analýzou nepublikovaných pramenů, pamětních knih města Podbořany.

SUMMARY

This bachelor thesis deals with ethnosocial processes in the Czech borderland of the example Podbořany region. This thesis is divided into three parts. In the first part I deal with the historical context of Czech-German relations. In the second part I describe the history of Podbořany and surroundings and in the last part I deal with the analysis of unpublished sources, commemorative books of the city Podbořany.

PŘÍLOHY

Příloha A. Znak města Podbořany

Tabulka č. 1 Počet obyvatel ve městě Podbořany

Rok	Češi	Němci
1890	41	2492
1900	38	2998
1910	25	3357
1921	457	2798
1930	690	2974
V.46	1786	2183
31.12.1946	2278	296 osob vedených jako čekatelé ČS státního občanství

Tabulka č. 2 Počet obyvatel v Podbořanech a vesnic v okolí v roce 1961

	Město a vesnice	Počet obyvatel
Rok 1961	Podbořany	3567
	Hlubany	292
	Letov	178
	Valov	47